

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNDE OKULU BIRAKMA EĞİLİMİ VE NEDENLERİ (Şanlıurfa İli Örneği)

Hüseyin ŞİMŞEK*
Sevda ŞAHİN**

ÖZET

Bu araştırma, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde okulu bırakma eğilimi ve nedenlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Betimsel tarama yöntemiyle gerçekleştirilen araştırma verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan bir anketle elde edilmiştir. Anketlerin uygulanma aşamasında, üç ayrı bölgeden basit tesadüfi yöntemle seçilen 16 ilköğretim okulu örnekleme alınmış ve bu okullarda öğrenim gören toplam 900 öğrenciye anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, ilköğretim ikinci kademe öğrencileri arasında genel olarak %16,1 oranında okulu bırakma eğilimi saptanmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyetin, öğrencilerin rahatsız edici tutum ve davranışlara sahip olma durumlarının okulu bırakma eğilimleri açısından farklılık yaratan etkenler olduğu görülmüştür. *Sosyal çevre* etkenleri açısından bakıldığında; sosyal çevreden dışlanma, okulu bırakma eğilimi olan, okulu bırakmış ve okul başarısı zayıf olanlarla arkadaşlık kurma gibi faktörlerin okulu bırakma riskini belirgin biçimde arttırdığı görülmüştür. *Okul etkenleri açısından* bakıldığında; okuldan, öğretmenlerden ve yöneticilerden memnuniyetsizlik, öğretmen ve yöneticilerden gerekli yardım ve desteği bulamama, okul ortamında görülen kurlsız davranışların çokluğu gibi etkenlerin okulu bırakma eğilimini arttırdığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Okulu bırakma, İlköğretim Okulu, İlköğretim Öğrencileri

DROPOUT TENDENCY AMONG SECONDARY SCHOOL STUDENTS AND ITS REASONS (A Case Study in Şanlıurfa)

ABSTRACT

The aim of this study was to determine the dropout tendencies of secondary school students and to state the factors, affecting the dropout tendency. This research was conducted, using descriptive survey method. The data were collected through a questionnaire developed by the researchers. During the administration of the question-

* Dr. Harran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi:
husimsek@hotmail.com

** Eğitim Bilimleri/Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı yüksek lisans mezunu, MEB'de Bilgisayar Öğretmeni: sasevda@gmail.com

naire, 16 primary schools in three different areas were selected through simple random sampling and 900 students attending those schools were given the questionnaire. Research findings showed that, in general, there was a dropout tendency in 16,1% of secondary school students. When the findings related to *personal factors* were considered, it was seen that gender and students' having unfavorable attitudes were factors that led to differences in dropout tendency. When the findings related to *social environment* were considered, it was seen that factors such as exclusion from social environment and making friends with students who have dropout tendency or those who left school or those with low academic success increase dropout tendency considerably. When the findings related to *school factors* were considered, it was seen that factors such as dissatisfaction with school, teachers and administrators, not getting enough help and support from teachers and administrators together with the abundance of unfavorable attitudes in school environment increased dropout tendency.

Key Words: Dropping out of school, Secondary School, Secondary School Students.

1. GİRİŞ

Okulu bırakma, başka ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de önemli bir eğitimsel sorundur. Ülkemizde okulu bırakma problemi, yaygın olarak liselerde görülmesine rağmen (Şimşek, 2010), ilköğretim okulları için de azımsanamayacak bir eğitimsel sorun haline geldiği görülmektedir (AÇEV, 2006). İlköğretim okullarındaki okul terki ile ilgili genel durumu ortaya koymayı amaçlayan AÇEV' in çalışmasına göre, Türkiye'de ilköğretim mevzuatı okul terkini konu almamakta sadece okula devamsızlığı düzenlemektedir. Fiilen okulu terk etmiş çocuklar öğrenim çağı yaşını bitirmedikleri sürece okula kayıtlı olarak görülmektedir. Bu durum, Türkiye'de ilköğretimde okul terkinin ne boyutlarda olduğunun belirlenmesini imkânsız kılmaktadır. Çalışmanın sonuçları incelendiğinde, sekiz yıllık zorunlu eğitimin başladığı 1997-1998 ile ilk mezunlarını verdiği 2004-2005 öğretim yılları öğrenci sayıları dikkate alındığında, toplam 436.614 öğrencinin ilköğretim diplomasına sahip olamadan hayata atıldığı görülmektedir. Okulu bırakma, anlık bir karar olmayıp, çeşitli faktörlerin etkilediği karmaşık bir durumdur. Akademik başarısızlık, dışlanmışlık hissi, sosyal ve ailevi nedenler gibi çeşitli etkenlerle başlayan ve zamanla okula bağlılığın yitirilmesiyle birlikte okuldan tamamen ayrılmaya sonuçlanan bir süreçtir (Uysal, 2008). Okulu bırakma hem birey ve ailesi, hem de toplum için katlanılması ağır sorunlara yol açmaktadır. Okulu bırakan öğrenciler, eğitimini tamamlayan akranlarına kıyasla hayata hep bir adım geriden başlamaktadır. Bu öğrenciler düşük gelir getiren işlerde çalışmakta ve sosyal açıdan kendilerini dışlanmış hissettiklerinden, suç işleme eğilimi gösterebilmektedirler.

Okulu bırakma, pedagojik bir sorun olduğu kadar, bireysel ve sosyal haklarla ilgili boyutu olan kapsamlı bir sorundur. Eğitim-öğretim hakkı, bireylerin doğuştan kazandıkları sosyal haklardan biridir. Ülkeler, bireylerin bu haktan yararlanabilmeleri için, yasal dayanaklar oluşturmaktadır. Türkiye Anayasasının 42. Maddesi kimsenin, eğitim ve

öğrenim hakkından yoksun bırakılmayacağını açık biçimde teminat altına almıştır. Türkiye’de eğitim hakkını güvence altına alan bir diğer önemli yasal dayanak, Milli Eğitim Temel Kanunu’dur. Kanunun 4. Maddesi eğitim kurumlarının dil, ırk, cinsiyet ve din ayırımı gözetmeksizin herkese açık olacağını; eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağını vurgulamaktadır. Kanunun *Eğitim Hakkı* başlıklı 7. Maddesi ise temel eğitim görenin her Türk vatandaşının hakkı olduğunu teyit etmektedir. Kanunda ayrıca *Fırsat ve İmkân Eşitliği* başlığıyla eğitimde cinsiyet ayrımcılığının yapılamayacağını; kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanacağını, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla desteklenmesini hükme bağlamaktadır.

Eğitim hakkını güvence altına alan bir diğer önemli yasal düzenleme, *İlköğretim ve Eğitim Temel Kanunu*’dur. Kanunun 2. Maddesi ilköğretimin, öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için *mecburi*, devlet okullarında *parasız* olduğuna işaret etmektedir. Kanunun 52. Maddesi, mecburi öğrenim çağında olan her öğrencinin velisi tarafından kendisine en yakın ilköğretim okuluna muntazaman devamını sağlamakla *yükümlü* olduğunu, 53. Maddesi ise okula devam etmeyen öğrencilerin devamsızlık sebeplerinin okul yöneticileri ve ilköğretim müfettişleri tarafından araştırılarak, devama engel olan maddi ve manevi engellerin giderilmesi için çaba göstermelerini hükme bağlamaktadır.

Görüldüğü üzere gerek Anayasada ve gerekse eğitimle ilgili diğer yasalarda *herkes için eğitim hakkı, eğitimde fırsat ve imkân eşitliği, ilköğretimin zorunluluğu, zorunlu eğitimin devlet okullarında parasız olması* gibi temel esaslar getirilmiştir. Ancak bu esasların gerçekleştirilmesinde sorunlar yaşandığı gözlenmektedir. Özellikle zorunlu olan ilköğretim kademesinde okula devam etmeyen ve okula kayıtlı olduğu halde eğitimini yarıda bırakan öğrenciler bulunmaktadır (AÇEV, 2006).

Okulu bırakma problemi, çözülmesi gereken önemli eğitsel problemlerden biridir. Bu sorunun çözümünde iki farklı yaklaşım olması gerekir. Bunlardan ilki okulu bırakmış öğrencilerin tekrar okula kazandırılması, diğeri ise okulu bırakma eğilimi taşıyan öğrencilerin belirlenerek, bunlara yönelik tedbirler alınmasıdır. Okulu zaten bırakmış öğrencileri tekrar okula döndürmek zor bir süreç olsa da en azından okulu bırakma eğiliminde olan ve şu an öğrenim görmekte olan öğrencilerin okulu bırakmalarını önlemek belki daha önemlidir. Bunun için de öncelikle bu öğrencilerin tespit edilmesi ve onları bu eğilime iten nedenlerin araştırılması gerekir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında bu çalışmada, ilköğretim ikinci kademedeki öğrencilerin okulu bırakma eğilimlerinin ne düzeyde olduğu ve bu eğilime iten nedenler incelenmiştir.

1.1. Okulu Bırakma

Okulu bırakma, okula devam eden öğrencinin değişik olumsuz nedenlerden ötürü içinde bulunduğu eğitim basamağını tamamlayamaması şeklinde tanımlanmaktadır

(Dekkers ve Claassen, 2001). Yol açtığı sonuçlar dikkate alındığında, okulu bırakma çok yönlü bir kayıptır (Kronick, 1994). Okula bir süre devam ettiği halde, tamamlamadan okuldan ayrılan öğrenciler, bir taraftan kendileri için yapılan eğitim yatırımlarının bireysel boyutta değerini yitirmesine yol açarken; diğer taraftan öğretmen, okul ve diğer imkânlar için yapılan harcamaların da boşa gitmesine neden olmaktadır. Okulu bırakma, gerek birey gerekse toplum ve devlet için katlanılması ağır yükler getirmektedir. Okulu bırakan bireylerin daha düşük yaşam kalitesi, daha düşük bir gelir ve daha az eğitim gerektiren işlerde çalışma olasılığı artmaktadır. Araştırma sonuçları, okulu bırakan öğrencilerin mezun olanlara oranla daha fazla işsiz kaldığını, iş bulsalar bile daha az kazanç sağladıklarını, buna ilaveten daha fazla sosyal yardıma muhtaç olduklarını ortaya koymaktadır (Doll ve Hess, 2001). Öte yandan okulu bırakanlar daha fazla suç işlemeye yatkın olmakta; hatta bir kısmının hayatı hapisane ile sonlanmaktadır. Okul terki sadece birey ve okul için değil, aynı zamanda bütün toplum için ciddi bir problemdir (Christle, Jolivette ve Nelson, 2007).

1.2. Okulu Bırakmaya Etki Eden Faktörler ve Okul Terki Kuramları

Alanyazındaki araştırma sonuçları incelendiğinde, okul terkinin yapısal, çevresel ve kişisel faktörlerle ilişkili karmaşık bir süreç sonunda gerçekleştiği görülmektedir. Okulu terk etme yalnızca öğrencinin bireysel isteği sonucunda ortaya çıkmamaktadır. Bilinçli tercihi dışında, öğrenciyi okulun dışına çeken nedenler olduğu gibi, okul yönetiminin tavrı ve okulun sosyal ve fiziki şartlarındaki aksaklıklar ve sorunlar da öğrencinin eğitim süreci dışına itilmesine neden olabilmektedir. Öğrencinin okulu bırakması; kendi kişisel özellikleriyle ilgili olabileceği gibi, sosyo-ekonomik faktörler ve hatta eğitime verilen önem gibi kültürel ve bireysel algılamalarla da ilgili olabilmektedir (Mau, 1995).

Okulu bırakma konusundaki nedensel çeşitlilik, araştırmacıları uzun süre meşgul etmiştir. Battin-Pearson ve arkadaşları (2000) tarafından okulu bırakmaya etki eden nedenlere ilişkin olarak yapılan çalışma sonucunda, okulu bırakmaya neden olan faktörler beş ana başlıkta toplanmıştır (Battin-Pearson ve diğerleri, 2000):

A. Genel uyumsuzluk kuramı (General Deviance Model): Öğrenci-okul uyumsuzluğu üzerine odaklanan bu kurama göre öğrenciyi okulda rahatsız edici tutum ve davranışlar, öğrencilerin okula bağlanma hissini azaltmakta ve okul terkine sebep olmaktadır. Bu kurama göre uyumsuzluğun kaynağı öğrencinin suç işleme, uyuşturucu ve sigara kullanması gibi olumsuz davranışlardır. Ayrıca, lisede öğrenciler arasında görülen hamilelik ve çok erken yaşlarda aktif cinsel yaşam gibi eğitim süreçleriyle uyumsuz davranışlar da akademik başarısızlığa ve bunun sonucunda okul terkine neden olmaktadır.

B. Uyumsuz grup üyeliği kuramı (Deviant Affiliation Model): Okul terkine akran etkisini öne çıkaran bu kurama göre özellikle ergenlik döneminde arkadaş etkisi akademik başarı ve okul terkine karar vermede etkili olmaktadır. Arkadaşlarıyla uyumsuz olan, uyuşturucu, alkol, sigara gibi madde kullanan, gelecek beklentisi olmayan ve ailesinin eğitim seviyesi düşük olan öğrenciler okulu bırakma riski taşır. Bu kurama göre antisosyal arkadaşlara bağlanma, okul terkinin bir diğer önemli nedenidir.

C. Okul sosyalleşme kuramı (School socialization theory): Bu kurama göre okulun yapısal özellikleri ve okuldaki akademik iklim, öğrenci başarısızlığına zemin hazırlamakta ve öğrencinin okuldan uzaklaşmasına yol açmaktadır. Öğretmenlerin ve okul çalışanlarının ilgisiz, adaletsiz ve cesaret kırıcı davranışları, şiddet içeren okul ortamı, olumsuz okul iklimi ve problemleri davranışlara göz yuman disiplin anlayışı, kuralların belirsiz ve süreksiz olması gibi nedenler okulu bırakmaya zemin hazırlamakta; öğrencilerin okuldan ayrılmasını kolaylaştırmaktadır.

D. Zayıf aile sosyalleşmesi kuramı (Poor Family Socialization Theory): Bu kurama göre akademik başarı, aile, okul ve sosyal değişkenler erken yaşlarda okulu bırakmaya karar vermede etkilidir. Okulu bırakma eğiliminin erken yaşlarda ortaya çıkmasında aile geçmişi etkili olmakta; aile boşanması, aile baskısı, ailenin davranışsal kontrolü vb durumlar okulu bırakmayı kolaylaştırmaktadır. Anne babanın eğitim seviyesinin ve çocuklarına yönelik eğitsel beklentilerinin düşük olması, okulu bırakma hikâyelerinin olması da okul terkine yol açmaktadır. Öte yandan ailedeki problemler ilişkiler ve üyeler, parçalanmış aileye sahip olma, yüksek aile baskısı gibi nedenler de okulu bırakmada belirleyici olabilmektedir. Ailenin eğitim seviyesinin düşük olması ve çocuklarının eğitimi ile ilgili beklentilerinin düşük olması, özellikle lisede okuyan öğrencilerin okul terki üzerinde doğrudan etkiye sahiptir.

E. Yapısal özellikler kuramı (Structural Strains Theory): Okul terkinde demografik faktörler üzerinde odaklanan bu kurama göre etnik grup üyesi olmak, azınlık olmak, cinsiyet, düşük sosyo-ekonomik seviyede yer almak gibi demografik ve yapısal özellikler okulu bırakmada etkilidir. Ayrıca, bu yapısal faktörler düşük akademik başarı ile bağlantılı olarak liselerde okul terki üzerinde doğrudan etkiye sahiptir.

Diğer bazı araştırma sonuçları Battin-Pearson ve arkadaşları (2000) tarafından geliştirilen okul terki kuramlarının erken dönemde liseyi bırakmayı açıklamada kısmen yeterli olduğu; ancak hiçbir kuramın tek başına süreci açıklamada yeterli olmadığını göstermektedir. Okul terklerine ilişkin olarak yapılan araştırmalar dikkate alındığında, okul terkine neden olan faktörleri üç ana başlık altında toplayabiliriz:

1.2.1. Kişisel Faktörler

Beekhoven ve Dekkers (2005) tarafından yapılan bir çalışmada özel kişisel sorunların okul kariyerini negatif yönde etkilediği; öğrenme problemi, motivasyon eksikliği, yanlış mesleki eğitim seçimi gibi sorunların okul terkinde belirleyici olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmaya göre 16-18 yaşlarındaki gençler daha fazla okulu bırakmakta; bu çocuklar kendilerini sınıf arkadaşlarına göre daha yaşlı hissetmektedirler. Bu öğrenciler ders çalışmaktan, yeteneklerini geliştirmekten hoşlanmazlar, okulu sadece vakit geçirme yeri olarak görürler (Beekhoven ve Dekkers, 2005).

Okulu bırakmada eğitimsel ihmal ve sosyal, entelektüel yabancılaşmanın etkisinin incelendiği bir başka araştırma sonucuna göre, akademik olarak seviyelerinin üzerindeki ders programlarına uyum sağlayamayan, öğretmenlerinden ve okullarından gerekli yardımı alamayan öğrencilerin moralleri bozulmakta; bu durum kendilerini yetersiz hissetmelerine ve okulu bırakmalarına yol açmaktadır (Brown ve Rodríguez, 2009).

Pagani ve arkadaşları'nın (2008) çalışmasına göre öğrencileri okulu bitirmekten alıkoyan üç risk faktörü okulu bitirmemiş bir anneye sahip olma, erken yaşta tek ebeveynli bir aileden olma ve ilkokuldan zayıf notu bulunma faktörleridir. Bu üç risk faktörüne de sahip olan erkek öğrencilerden hiç biri liseyi bitiremezken, kız öğrencilerden sadece bir tanesi liseyi tamamlayabilmiştir.

1.2.2. Okuldan Kaynaklanan Faktörler

Okulların yapısı ve özelliği, öğrencilerin okulu bırakması üzerinde belirleyicidir. ABD'de yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre kendini okula ait hissedenden öğrencilerin daha az okulu bırakma eğilimi gösterdikleri ortaya çıkmıştır (Christle ve Ark., 2007). Okulların cazibesi ve çekiciliği okulun öğretim açısından daha elverişli olmasını sağlamakta; daha başarılı öğretmenleri bünyesine çekebilmektedir. Örneğin Diyu (2001) tarafından Çin'de yapılan bir çalışmada iyi öğretmenlerin ekonomik olarak gelişmiş bölgeleri tercih ettikleri ve kırsal bölgedeki öğretmenlerin mesleki açıdan yetersiz, hatta ilgisiz, sabırsız ve öğrencilere karşı sorumluluk hissinden yoksun oldukları ortaya çıkmıştır. Bu durumun öğrencilerle öğretmenler arasındaki ilişkiyi belirlediği ve öğretmen kalitesi düşük okullarda okul terkinin yoğun olduğu saptanmıştır (Diyu, 2001).

Okulda verilen eğitimin türü de öğrencilerin okuldan ayrılmasını etkilemektedir. Örneğin Hollanda'da yapılan bir çalışmaya göre yüksek kariyer eğitimi veren okullarda okul terki çok az görülürken, en çok öğrenci kaybeden liselerin düşük kariyer eğitimi yapan meslek liseleri olduğu anlaşılmıştır (Beekhoven ve Dekkers, 2005). Okulu bırakan öğrencilere okulu bırakma nedenleri sorularak gerçekleştirilen bir başka çalışmaya göre okulu bırakmaya neden olan faktörler arasında okula bağlılık eksikliği önemli bir yer tutmuştur. Okula bağlılık eksikliği hisseden öğrencilerin büyük bir kısmı ders çalışmaya motive olamadıklarını, derslerin ilgilerini çekmediğini ve okulla ilgisi olmayan arkadaşlarla vakit geçirdiklerini söylemişlerdir (Hupfeld, 2007). Archambault ve arkadaşları tarafından 2009 yılında Kanada'da yapılan bir çalışmada okula karşı düşük bağlılığa sahip öğrencilerin okulu bırakma risklerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Archambault, Janosz, Morizot ve Pagani, 2009).

Ülkemizde de okul terkine yönelik bazı araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi ortaöğretimde okulu bırakmaya etki eden faktörleri belirlemek amacıyla Uysal ve Şahin (2007) tarafından yapılan çalışmadır. Bu çalışmaya göre Kütahya ilinde 2004-2005 öğretim yılında ortaöğretime kaydolan 22.185 öğrenciden 1.017'si bir sonraki eğitim yılında okula devam etmemiştir. Aynı çalışmada Kütahya ilinde okul terklerinin en çok 9. sınıfta yaşandığı, en fazla meslek liselerinde meydana geldiği ve erkek öğrencilerin daha fazla yaşadığı bir sorun olduğu ortaya konmuştur. Okulu bırakan öğrencilerin okulu bırakmalarında, gidilen lisenin isteyerek tercih edilmesi, okulda alınan eğitimden memnuniyet, okul kalitesi, sınıftaki öğrenci sayısı, öğretmenlerin öğrenciye yaklaşımı gibi faktörlerin etkili olduğu sonucuna varılmıştır (Uysal ve Şahin, 2007). Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki lise öğrencilerinde okulu bırakma eğilimi ve nedenlerini belirlemek amacıyla Şimşek (2011) tarafından yapılan bir başka çalışmada, lise

öğrencileri arasında genel olarak % 17 civarında okul terki eğilimi olduğu ortaya konmuştur. Araştırma sonuçları, okulu bırakma eğiliminin başta kişisel özellikler olmak üzere, aile özellikleri, eğitim sistemi, okul ve öğretmen gibi çeşitli faktörlerden kaynaklandığını göstermektedir. Araştırmada okulu bırakma eğiliminin en fazla lise 3. sınıfta görüldüğü, erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla ve çok çocuklu aileden gelen lise öğrencilerinin az çocuklu aileden gelen öğrencilere oranla daha fazla okulu bırakma eğilimi gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca okulu bırakma eğiliminin öğretmen- den ve okuldan memnuniyet azaldıkça arttığı rapor edilmiştir (Şimşek, 2011).

1.2.3. Sosyal Çevre ve Ailevi Faktörler

Öğrencilerin neden ve ne zaman okulu bıraktıklarına ilişkin araştırma sonuçlarını konu alan derleme çalışmada, öğrencinin düşük geliri aileden geliyor olması, azınlık olması, erkek olması, anne veya babadan ayrı büyümesi, sınırlı dil yeterliliğine sahip olması, öğrenme veya duygusal yetersizliklere sahip olması, yaşının öğrenim seviyesinin üzerinde olması gibi demografik özellikleri ile okulu bırakma davranışı arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmada ayrıca anne veya baba rolü üstlenmek zorunda kalan, çalışma gibi yetişkin rollerini üstlenen öğrencilerin okulu bırakmaya daha yatkın oldukları saptanmıştır (Hupfeld, 2007). Ailelerinin düşük sosyo-ekonomik özgeçmişe sahip olmaları, düşük mesleki veya genel eğitime sahip olmaları çocuklarının okulu bırakmalarını etkileyen faktörler arasında sayılmıştır. Ders çalışmalarıyla yakından ilgilenmeyen ailelerde öğrenciler okula ve derslere odaklanma sorunu yaşamakta ve motivasyonları düşmektedir (Beekhoven ve Dekkers, 2005).

Bazı araştırma sonuçları, kırsal bölgelerdeki bazı ailelerin eğitimin değeri konusunda düşük düzeyde bilince sahip oldukları, okul ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli paraya sahip olmamalarını gerekçe göstererek çocuklarının okuldan ayrılmalarını teşvik ettiklerini göstermektedir. Bu ailelerin özellikle kız çocuklarını okula yollamanın zaman ve para kaybı olduğunu düşündükleri, onları çiftlikte çalışmaya, ev işi yapmaya veya daha başka işlerde çalışarak erken yaşta para kazanmaya yönelttikleri ortaya çıkmıştır (Diyu, 2001).

Bir başka çalışmada ebeveynlerinde psikiyatrik bozukluklar bulunan öğrencilerin, diğerlerinden daha fazla oranda okulu bırakma eğiliminde oldukları; daha eğitilmiş, sağlam alt yapı ailelerin çocuklarının daha düşük oranda okulu bırakma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir (Farahati, Marcotte ve Wilcox-Gök, 2003). İspanya'daki ilkokullarda okul terkine sebep olan ana etkenler konusundaki bir araştırma, ailenin sosyo-ekonomik statüsünün okul terki üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu; daha az ayrıcalıklı çocukların başarılı sonuçlara ulaşmada daha az fırsata sahip olduklarını ortaya koymuştur (Peraita ve Pastor, 2000).

2. YÖNTEM

Bu araştırma, betimsel tarama modeliyle yapılmıştır. Bu tür araştırmalarda araştırmacı var olan durumu ayrıntısıyla betimlemeye ve durum hakkında ayrıntılı bilgi vermeye çalışır (Karakaya, 2009).

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, Şanlıurfa ili merkezinde 2010-2011 eğitim öğretim yılında öğrenim gören 43.294 ilköğretim ikinci kademe öğrencisi oluşturmaktadır. Bu büyüklükteki bir evreni temsil edebilecek örneklem sayısı Balcı (2009)'ya göre 381'dir. Örneklemin temsil gücünün artırılması ve sağlıklı veri elde edilebilmesi amacıyla bu çalışmada örneklem sayısı 900 olarak belirlenmiştir. Örneklem belirlenirken, tüm öğrencilerin örnekleme seçilmek için eşit ve bağımsız şansa sahip olduğu varsayımından hareketle, tabakalı örnekleme yöntemine uygun olarak, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre düşük, orta ve yüksek olarak nitelendirilen üç ayrı bölgeden basit tesadüfi yöntemle 16 ilköğretim okulu seçilmiştir. Daha sonra bu okulların 6. 7. ve 8. sınıflarında öğrenim gören 900 öğrenci belirlenmiştir. Araştırmacı tarafından geliştirilen Okulu Bırakma Eğilimi anketi yüz yüze görüşme yoluyla öğrencilere uygulanmıştır. Uygulanan anketlerden 886'sının (%98.44) geri dönüşümü sağlanmış; eksik ve hatalı olanları ayıklandıktan sonra 868 anket (%96.44) analizlerde kullanılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada, veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen Okulu Bırakma Eğilimi (OBE) anketi kullanılmıştır. Anketin geliştirilmesi sürecinde, ilgili literatür incelenmiş ve hazırlanan soru havuzu alan uzmanlarıyla paylaşılmıştır. Uzman görüşleri dikkate alınarak, iki bölümden oluşan bir anket hazırlanmıştır. Anketin birinci bölümünde cinsiyet, sınıf düzeyi, öğrenim görülen okul, ailedeki birey sayısı, ailede konuşulan dil gibi kişisel bilgiler ve okulu bırakma eğilimini sorgulayan 16 soru yer almaktadır. Anketin ikinci bölümünde ise okulu bırakmada etkili olduğu varsayılan kişisel etkenlere ilişkin on, sosyal ve çevresel etkenlere ilişkin sekiz, okul etkenlerine ilişkin 14 ve aile etkenlerine ilişkin 16 olmak üzere toplam 48 soru yer almaktadır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel çözümlenmeleri, SPSS 17.0 (Statistical Package For Social Science) paket programı ile bilgisayar ortamında yapılmıştır. Uygulanan anketlerle elde edilen veriler önce okullar dikkate alınarak, daha sonra kişisel, sosyal çevre, aile ve okul ile ilgili olmak üzere dört faktör altında analiz edilmiştir. Verilerin analizinde, frekans ve yüzde dağılımı ve iki değişken arasındaki ilişkiyi analiz etmede, ilgili her bir değişkenin kategorilerinin kesişimlerini inceleme olanağı sağlayan çapraz tablolama (Crosstabs) metodu kullanılmıştır.

3. BULGULAR ve YORUM

Okulu Bırakma Eğiliminin Kişisel Etkenlere Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin okulu bırakma eğilimlerinin bazı kişisel etkenlere göre dağılımına ilişkin bulgular Tablo 2-5'de verilmiştir.

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNDE OKULU BIRAKMA.....

Tablo 1.
Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bırakma Eğilimlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

Cinsiyeti		Şimdi ya da geçmişte okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?			Toplam
		Evet bir defa	Evet birkaç defa	Hayır hiç	
Kız	f	49	18	395	462
	%	10,6	3,9	85,5	100,0
Erkek	f	57,6	32,7	54,3	53,2
	%	8,9	9,1	82,0	100,0
Toplam	f	42,4	67,3	45,7	46,8
	%	85	55	728	868
Toplam	%	9,8	6,3	83,9	100,0
		100,0	100,0	100,0	100,0

$\bar{x} = 10,26$; $sd = 2$; $p = 0,006$; $p < .05$

Tablo 1'deki bulgular, cinsiyet ile okulu bırakma eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir ($\bar{x} = 10,26$; $sd = 2$; $p = 0,006$; $p < .05$). Örneğin erkek öğrencilerin % 8,9'u bir defa, % 9,1'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 82'si okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Öte yandan kız öğrencilerin % 10,6'sı bir defa, % 3,9'u birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 85,5'i okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Tablo 1 incelendiğinde, okulu bir defa bırakmayı düşünmüş öğrencilerin % 8,9'unu erkek öğrenciler oluştururken % 10,6'sını kız öğrencilerin oluşturduğu görülmüştür. Birkaç defa okulu bırakmayı düşünenlerin ise % 3,9'unu kız öğrenciler oluştururken erkek öğrencilerde bu oranın neredeyse 3 katına çıktığı görülmüştür.

Tablo 2.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bırakma Eğilimlerinin Şiddete Bulaşma Değişkenlerine Göre Dağılımı

Arkadaşlarınızdan birine hiç şiddet uyguladınız mı?	Şimdi ya da geçmişte okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?				Toplam
		Evet bir defa	Evet birkaç defa	Hayır hiç	
Evet 1 defa	f	13	10	97	120
	%	10,8	8,3	80,8	100,0
Evet birkaç defa	f	14	11	73	98
	%	14,3	11,2	74,5	100,0
Hayır hiç	f	58	34	558	650
	%	8,9	5,2	85,8	100,0
Toplam	f	85	55	728	868
	%	9,8	6,3	83,9	100,0
		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2 = 9,82$; $sd = 4$; $p = 0,04$; $p < 0,05$

Tablo 2'deki bulgular incelendiğinde, öğrencilerin şiddete karışma ile okulu bırakma eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($\chi^2=9,82;sd=4;p=0.04;p<.05$). Arkadaşlarına bir defa şiddet uygulayan öğrencilerin % 10,8'i bir defa, % 8,3'ü birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 80,8'i okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Arkadaşlarına birden fazla sayıda şiddet uygulayanların ise % 14,3'ü bir defa, % 11,2'si birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 74,5'i okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Öte yandan şiddete hiç karışmayan öğrencilerin % 8,9'u bir defa, % 5,2'si birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 85,8'i okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Tablo 2'deki bulgulara göre, okulu bir defa bırakmayı düşünmüş öğrencilerin % 10,8'i arkadaşlarına bir defa şiddet uygularken birkaç defa şiddet uygulayanlarda bu oran % 14,3'e çıkmıştır. Benzer şekilde, birkaç defa okulu bırakmayı düşünmüş öğrencilerin % 8,3'ü arkadaşlarına bir defa şiddet uygularken birkaç defa şiddet uygulayanlarda bu oran % 11,2'ye çıkmıştır.

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNDE OKULU BIRAKMA.....

Tablo 3.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bırakma Eğilimlerinin Aile Bireyelerine Şiddet Uygulama Değişkenine Göre Dağılımı

Ailenizdeki birey- lerden birine hiç şiddet uyguladı- nız mı?		Şimdi ya da geçmişte okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?			Toplam
		Evet bir defa	Evet birkaç defa	Hayır hiç	
Evet	f	17	12	72	101
	%	16,8	11,9	71,3	100,0
Hayır	f	20,0	21,8	9,9	11,6
	%	8,9	5,6	85,5	100,0
Toplam	f	80,0	78,2	90,1	88,4
	%	85	55	728	868
	%	9,8	6,3	83,9	100,0
		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2 = 13,49$; $sd=2$; $p = 0,001$; $p < .05$

Tablo 3'e göre aile bireyelerine şiddet uygulama davranışı ile okulu bırakma eğilimi arasında da anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir

($\chi^2=13,49$; $sd=2$; $p=0,001$; $p<.05$). Ailesindeki bireylere şiddet uygulayan öğrencilerin % 16,8'i bir defa, % 11,9'u birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 71,3'ü okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Aile bireyelerine şiddet uygulamayanların ise % 8,9'u bir defa, % 5,6'sı birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 85,5'i okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Tablo 3'teki bulgular incelendiğinde okulu bir defa bırakmayı düşünmüş öğrencilerden aile bireyelerine şiddet uygulayanların oranının (% 16,8) şiddet uygulamayanlardan (% 8,9) yaklaşık 2 kat yüksek olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, okulu birkaç defa bırakmayı düşünmüş öğrencilerden aile bireyelerine şiddet uygulayanların oranının(% 11,9) şiddet uygulamayanlardan(% 5,6) 2 kat yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 4.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bırakma Eğilimlerinin Okulda Kavgaya Karışma Değişkenine Göre Dağılımı

Okulda hiç kav- gaya karıştınız mı?	Şimdi ya da geçmişte okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?			Toplam	
	Evet bir defa	Evet birkaç defa	Hayır hiç		
Evet 1 defa	f	17	11	92	120
	%	14,2	9,2	76,7	100,0
Evet birkaç defa	f	20,0	20,0	12,6	13,8
	%	10,1	11,6	78,3	100,0
Hayır hiç	f	16,5	29,1	14,8	15,9
	%	54	28	528	610
Toplam	f	85	55	728	868
	%	9,8	6,3	83,9	100,0
		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=15,17;sd=4;p=0,004;p<.05$

Tablo 4'deki bulgular, okulda kavgaya karışan öğrencilerin okulu bırakma eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir

($\chi^2=15,17;sd=4;p=0,004;p<.05$). Bir defa kavgaya karışan öğrencilerin % 14,2'si bir defa, % 9,2'si birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 76,7'si okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Birden fazla sayıda kavgaya karışanların ise % 10,1'i bir defa, % 11,6'sı birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 78,3'ü okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Öte yandan hiç kavgaya karışmayan öğrencilerin % 8,9'u bir defa, % 4,6'sı birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 86,6'sı okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Tablo 4 incelendiğinde, okulu birkaç defa bırakmayı düşünmüş öğrencilerin % 9,2'si okulda bir defa kavgaya karışırken birkaç defa kavgaya karışanlarda bu oranın % 11,6'ya yükseldiği görülmüştür.

Okulu Bırakma Eğiliminin Sosyal Çevre Etkenlerine Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin okulu bırakma eğilimlerinin bazı sosyal çevre etkenlerine göre dağılımına ilişkin bulgular Tablo 5-8'da gösterilmiştir.

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNDE OKULU BIRAKMA.....

Tablo 5.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bırakma Eğilimlerinin Sosyal Çevre Etkenlerine Göre Dağılımı

Yakın arkadaşlarımız tarafından dışlandığımızı hissediyor musunuz?		Şimdi ya da geçmişte okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?			Toplam
		Evet bir defa	Evet birkaç defa	Hayır hiç	
Çoğu zaman	f	7	13	44	64
	%	10,9	20,3	68,8	100,0
Bazen	f	40	26	299	365
	%	11,0	7,1	81,9	100,0
Hiçbir zaman	f	38	16	385	439
	%	8,7	3,6	87,7	100,0
Toplam	f	85	55	728	868
	%	9,8	6,3	83,9	100,0
		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=28,96;sd=4;p=0,000;p<.05$

Tablo 5'deki bulgular incelendiğinde, sosyal çevreden dışlanma ile okulu bırakma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir

($\chi^2=28,96;sd=4;p=0,000;p<.05$). Arkadaşları tarafından çoğu kez dışlandığını hisseden öğrencilerin % 10,9'u bir defa, % 20,3'ü birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 68,8'i okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Arkadaşları tarafından bazen dışlandığını hissedenlerin ise % 11'i bir defa, % 7,1'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 81,9'u okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Öte yandan arkadaşları tarafından dışlanmadığını hisseden öğrencilerin % 8,7'si bir defa, % 3,6'sı birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken, % 87,7'si okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Tablo 5'deki bulgulara göre, birkaç defa okulu bırakmayı düşünmüş öğrencilerin % 3,6'sı arkadaşları tarafından dışlandığını hiç hissetmezken % 7,1'i bazen dışlanmış hissetmiş ve çoğu zaman dışlanmış hissedenlerde bu oran % 20,3'e çıkmıştır.

Tablo 6.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bırakma Eğilimlerinin Yakın Arkadaşının Okulu Bırakma Eğilimine Göre Dağılımı

Yakın arkadaşlarınızdan okulu bırakmayı düşünen var mı?	Şimdi ya da geçmişte okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?			Toplam	
	Evet bir defa	Evet birkaç defa	Hayır hiç		
Evet	f	46	28	247	321
	%	14,3	8,7	76,9	100,0
Hayır	f	54,1	50,9	33,9	37,0
	%	7,1	4,9	87,9	100,0
Toplam	f	39	27	481	547
	%	45,9	49,1	66,1	63,0
Toplam	f	85	55	728	868
	%	9,8	6,3	83,9	100,0
		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2 = 18,20; sd=2; p=0,000; p<.05$

Tablo 6'daki bulgulara göre, yakın arkadaşları arasında okulu bırakma düşüncesine sahip olma ile okulu bırakma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır

($\chi^2 = 18,20; sd=2; p=0,000; p<.05$). Yakın arkadaşları okulu bırakmayı düşünen öğrencilerin % 14,3'ü bir defa, % 8,7'si birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 76,9'u okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Yakın arkadaşları okulu bırakmayı düşünmeyenlerin ise % 7,1' i bir defa, % 4,9'u birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 87,9'u okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Tablo 6 incelendiğinde, okulu bir defa bırakmayı düşünmüş öğrencilerin % 7,1'inin yakın arkadaşları okulu bırakmayı düşünmezken % 14,3'ünün yakın arkadaşlarının okulu bırakmayı düşündüğü görülmüştür. Benzer şekilde, okulu birkaç defa bırakmayı düşünmüş öğrencilerin % 4,9'unun yakın arkadaşları okulu bırakmayı düşünmezken % 8,7'sinin yakın arkadaşlarının okulu bırakmayı düşündüğü ortaya çıkmıştır.

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNDE OKULU BIRAKMA.....

Tablo 7.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bırakma Eğilimlerinin Yakın Arkadaşının Okulu Bırakma Durumuna Göre Dağılımı

Yakın arkadaşlarınız- dan okulu bırakan oldu mu?	Şimdi ya da geçmişte okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?			Toplam	
	Evet bir defa	Evet birkaç defa	Hayır hiç		
Evet 1 kişi	f	21	5	151	177
	%	11,9	2,8	85,3	100,0
Evet birkaç kişi	f	24,7	9,1	20,7	20,4
	%	12,7	10,9	76,4	100,0
Hayır hiçbiri	f	41	35	246	322
	%	48,2	63,6	33,8	37,1
Toplam	f	23	15	331	369
	%	6,2	4,1	89,7	100,0
Toplam	f	27,1	27,3	45,6	42,5
	%	85	55	728	868
Toplam	f	9,8	6,3	83,9	100,0
	%	100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=28,97;sd=4;p=0,000;p<.05$

Tablo 7 incelendiğinde, yakın arkadaşlarından okulu bırakanların varlığı ile okulu bırakma eğilimi arasında da anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir

($\chi^2=28,97;sd=4;p=0,000;p<.05$). Örneğin yakın arkadaşlarından bir kişinin okulu bıraktığını söyleyen öğrencilerin % 11,9'u bir defa, % 2,8'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 85,3'ü okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Yakın arkadaşlarından birden fazla sayıda kişinin okulu bıraktığını söyleyen öğrencilerin % 12,7'si bir defa, % 10,9'u birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 76,4'ü okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Öte yandan okulu bırakan arkadaşı olmayan öğrencilerin % 6,2'si bir defa, % 4,1'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 89,7'si okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Tablo 7'deki bulgulara göre, okulu birkaç defa bırakmayı düşünmüş öğrencilerin % 2,8'inin yakın arkadaşlarından 1 kişinin okulu bıraktığı, % 10,9'unun ise yakın arkadaşlarından birkaç kişinin okulu bıraktığı görülmüştür.

Tablo 8.

*Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bırakma Eğilimlerinin
Yakın Arkadaşının Okul Başarı Durumuna Göre Dağılımı*

Yakın arkadaşlarımız- dan okulu bırakan oldu mu?	Şimdi ya da geçmişte okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?			Toplam	
	Evet bir defa	Evet birkaç defa	Hayır hiç		
Evet 1 kişi	f	21	5	151	177
	%	11,9	2,8	85,3	100,0
Evet birkaç kişi	f	41	35	246	322
	%	12,7	10,9	76,4	100,0
Hayır hiçbirisi	f	23	15	331	369
	%	6,2	4,1	89,7	100,0
Toplam	f	9,8	6,3	83,9	100,0
	%	100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=28,97;sd=4;p=0,000;p<.05$

Tablo 8'e göre, yakın arkadaş çevresinin okul başarısı ile okulu bırakma eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir

($\chi^2=22,00;sd=4;p=0,000;p<.05$). Yakın arkadaşlarının okul başarısı çok iyi olan öğrencilerin % 5,6'sı bir defa, % 2,3'ü birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 92'si okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Arkadaşlarının okul başarısı orta düzeyde olan öğrencilerin % 11'i bir defa, % 6,8'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 82,1'i okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Arkadaşlarının okul başarısı kötü olan öğrencilerin ise % 12,5'i bir defa, % 16,1'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 71,4'ü okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Tablo 8'deki bulgulara göre, okulu birkaç defa bırakmayı düşünmüş öğrencilerin % 2,3'ünün arkadaşlarının okul başarısının çok iyi, % 6,8'inin orta düzeyde ve % 16,1'inin kötü olduğu ortaya çıkmıştır.

Okulu Bırakma Eğiliminin Okul Etkenlerine Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin okulu bırakma eğilimlerinin okul etkenlerine göre dağılımına ilişkin bulgular Tablo 9-12'de gösterilmiştir.

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNDE OKULU BIRAKMA.....

Tablo 9.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bırakma Eğilimlerinin Okuldan Memnuniyet Derecesine Göre Dağılımı

Yakın arkadaşlarınız- dan okulu bırakan oldu mu?	Şimdi ya da geçmişte okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?			Toplam	
	Evet bir defa	Evet birkaç defa	Hayır hiç		
Evet 1 kişi	f	21	5	151	177
	%	11,9	2,8	85,3	100,0
Evet birkaç kişi	f	41	35	246	322
	%	12,7	10,9	76,4	100,0
Hayır hiçbiri	f	23	15	331	369
	%	6,2	4,1	89,7	100,0
Toplam	f	9,8	6,3	83,9	100,0
	%	27,1	27,3	45,6	42,5
	%	85	55	728	868
	f	100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=28,97;sd=4;p=0,000;p<.05$

Tablo 9'daki bulgular incelendiğinde, okuduğu okuldan memnuniyet düzeyi ile okulu bırakma eğilimi arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu göstermektedir

($\chi^2=45,30;sd=4;p=0,000;p<.05$). Okulundan çok memnun olan öğrencilerin % 6,3'ü bir defa, % 3'ü birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 90,7'si okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Okulundan kısmen memnun olanların ise % 11,9'u bir defa, % 6,1'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 82,1'i okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Öte yandan okulundan hiç memnun olmayan öğrencilerin % 13,9'u bir defa, % 18,5'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 67,6'sı okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Tablo 9'daki bulgulara göre, okulu birkaç defa bırakmayı düşünmüş öğrencilerin % 3'ünün okulundan çok memnun, % 6,1'inin kısmen memnun olduğu görülürken % 18,5'inin hiç memnun olmadığı görülmüştür.

Tablo 10.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bırakma Eğilimlerinin Okuldaki İdareci ve Öğretmenlerin İlgisi Dercesine Göre Dağılımı

Okuldaki idareciler ve öğretmenler sizinle yeterince ilgileniyor mu?	Şimdi ya da geçmişte okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?			Toplam	
	Evet bir defa	Evet birkaç defa	Hayır hiç		
Çoğunlukla ilgileniyor	f	21	12	309	342
	%	6,1	3,5	90,4	100,0
Bazen ilgileniyor	f	24,7	21,8	42,4	39,4
	%	11,4	5,7	82,9	100,0
Neredeyse ilgilenmiyor	f	46	23	334	403
	%	54,1	41,8	45,9	46,4
hiç	f	18	20	85	123
	%	14,6	16,3	69,1	100,0
Toplam		21,2	36,4	11,7	14,2
		85	55	728	868
		9,8	6,3	83,9	100,0
		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=37,33;sd=4;p=0,000;p<.05$

Tablo 10'a göre, okul yöneticileri ve öğretmenlerin öğrenci sorunlarıyla ilgilenme düzeyleri ile okulu bırakma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur

($\chi^2=37,33;sd=4;p=0,000;p<.05$). Buna göre okuldaki idareci ve öğretmenlerin kendileriyle çoğunlukla ilgilendiğini söyleyen öğrencilerin % 6,1'i bir defa, % 3,5'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 90,4'ü okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Okuldaki idareci ve öğretmenlerin bazen ilgilendiğini söyleyen öğrencilerin ise % 11,4'ü bir defa, % 5,7'si birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 82,9'u okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Öte yandan idareci ve öğretmenlerin kendileriyle ilgilenmediğini düşünen öğrencilerin % 14,6'sı bir defa, % 16,3'ü birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 69,1'i okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Tablo 10'daki bulgulara göre, okulu birkaç defa bırakmayı düşünmüş öğrencilerden % 3,5'i okuldaki idareci ve öğretmenlerin kendileriyle yeterince ilgilendiğini düşünürken, % 5,7'si bazen ilgilendiklerini, % 16,3'ü hiç ilgilenediklerini düşünmüştür.

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNDE OKULU BIRAKMA.....

Tablo 11.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bırakma Eğilimlerinin Okul Yöneticileri ve Öğretmenlerden Memnuniyet Derecesine Göre Dağılımı

Okuldaki idareci, öğretmenlerinizden memnun musunuz?	Şimdi ya da geçmişte okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?			Toplam	
	Evet bir defa	Evet birkaç defa	Hayır hiç		
Çok memnunum	f	37	20	469	526
	%	7,0	3,8	89,2	100,0
Kısmen memnunum	f	43,5	36,4	64,4	60,6
	%	14,7	8,0	77,3	100,0
Hiç memnun değilim	f	49,4	41,8	30,4	32,9
	%	6	12	38	56
Toplam	f	10,7	21,4	67,9	100,0
	%	7,1	21,8	5,2	6,5
		85	55	728	868
		9,8	6,3	83,9	100,0
		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=42,86$; $sd=4$; $p=0,000$; $p<.05$

Tablo 11 yakından incelendiğinde, okul yöneticisi ve öğretmenlerden memnuniyet düzeyi ile okulu bırakma eğilimi arasında ters yönlü ve anlamlı bir ilişkinin olduğu gözlenmektedir ($\chi^2=42,86$; $sd=4$; $p=0,000$; $p<.05$). Okuldaki idareci ve öğretmenlerinden çok memnun olan öğrencilerin % 7'si bir defa, % 3,8'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 89,2'si okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Kısmen memnun olan öğrencilerin ise % 14,7'si, bir defa, % 8'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken, % 77,3'ü okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Öte yandan idareci ve öğretmenlerinden hiç memnun olmayan öğrencilerin % 10,7'si bir defa, % 21,4'ü birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 67,9'u okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Tablo 11'deki bulgulara göre, okulu birkaç defa bırakmayı düşünmüş öğrencilerden % 3,8'inin idareci ve öğretmenlerinden çok memnun olduğu, % 8'inin kısmen olduğu ve % 21,4'ünün ise hiç memnun olmadığı görülmüştür.

Tablo 12.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bırakma Eğilimlerinin Okul Ortamında Şiddete Maruz Kalma Derecesine Göre Dağılımı

Okul ortamında şiddete maruz kalma?	Şimdi ya da geçmişte okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?			Toplam	
	Evet bir defa	Evet birkaç defa	Hayır hiç		
Her zaman	f	4	5	20	29
	%	13,8	17,2	69,0	100,0
Bazen	f	4,7	9,1	2,7	3,3
	%	11,2	8,5	80,2	100,0
Hiçbir zaman	f	29	22	207	258
	%	34,1	40,0	28,4	29,7
Toplam	f	52	28	501	581
	%	9,0	4,8	86,2	100,0
		61,2	50,9	68,8	66,9
	f	85	55	728	868
	%	9,8	6,3	83,9	100,0
		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2 = 12,51; sd=4; p=0,014; p<.05$

Tablo 12'deki bulgular, okulunda şiddet görme düzeyi ile okulu bırakma eğilimi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Okul ortamında her zaman şiddete maruz kalan öğrencilerin % 13,8'i bir defa, % 17,2'si birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 69'u okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Bazen şiddete maruz kalan öğrencilerin ise % 11,2'si bir defa, % 8,5'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 80,2'si okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Öte yandan hiç şiddete maruz kalmayan öğrencilerin % 9'u bir defa, % 4,8'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 86,2'si okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Tablo 12 incelendiğinde, okulu birkaç defa bırakmayı düşünmüş öğrencilerin % 4,8'inin okulda hiç şiddete maruz kalmadığı, % 8,5'inin bazen şiddete maruz kaldığı ve bu oranın 2 katından fazlasının (% 17,2) her zaman şiddete maruz kaldığı görülmüştür.

Okulu Bırakma Eğiliminin Aile Etkenlerine Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin okulu bırakma eğilimlerinin aile etkenlerine göre dağılımına ilişkin bulgular Tablo 13-15'de verilmiştir.

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNDE OKULU BIRAKMA.....

Tablo 13.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bırakma Eğilimlerinin Ailesiyle İlişki Düzeyine Göre Dağılımı

Ailenizle ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?		Şimdi ya da geçmişte okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?			Toplam
		Evet bir defa	Evet birkaç defa	Hayır hiç	
Çok iyi	f	39	27	467	533
	%	7,3	5,1	87,6	100,0
Orta düzeyde	f	45,9	49,1	64,1	61,4
	%	12,4	7,4	80,2	100,0
Zayıf	f	35	21	227	283
	%	41,2	38,2	31,2	32,6
Zayıf	f	11	7	34	52
	%	21,2	13,5	65,4	100,0
Toplam		12,9	12,7	4,7	6,0
		85	55	728	868
		9,8	6,3	83,9	100,0
		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=21,62;sd=4;p=0,000;p<.05$

Tablo 13'deki bulgular, öğrenci ile ailesi arasındaki ilişki düzeyi ile okulu bırakma eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır

($\chi^2=21,62;sd=4;p=0,000;p<.05$). Aile ilişkisi çok iyi olan öğrencilerin % 7,3'ü bir defa, % 5,1'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 87,6'sı okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Aile ilişkisi orta düzeyde olan öğrencilerin % 12,4'ü bir defa, % 7,4'ü birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 80,2'si okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Öte yandan aile ilişkisi zayıf olan öğrencilerin % 21,2'si bir defa, % 13,5'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 65,4'ü okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Tablo 13 incelendiğinde, okulu birkaç defa bırakmayı düşünmüş öğrencilerin % 5,1'inin aile ilişkisinin çok iyi olduğu, % 7,4'ünün orta düzeyde olduğu ve % 13,5'inin zayıf olduğu görülmüştür.

Tablo 14.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bırakma Eğilimlerinin Ailesinin Eğitimiyle İlgili Düzeyine Göre Dağılımı

Aileniz durumunuzu sormak için okula gelir mi?	Şimdi ya da geçmişte okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?			Toplam	
	Evet bir defa	Evet birkaç defa	Hayır hiç		
Evet yılda 1 defa	f	25	7	140	172
	%	14,5	4,1	81,4	100,0
Evet yılda birkaç defa	f	29,4	12,7	19,2	19,8
	%	7,8	6,0	86,1	100,0
Hayır hiç gelmez	f	56,5	67,3	72,5	70,6
	%	14,5	13,3	72,3	100,0
Toplam	f	12	11	60	83
	%	14,1	20,0	8,2	9,6
		85	55	728	868
		9,8	6,3	83,9	100,0
		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=17,78;sd=4;p=0,001;p<.05$

Tablo 14'deki bulgulara bakıldığında, ailelerin çocuklarının durumlarını sormak için okula gelme sıklığı ile okulu bırakma eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($\chi^2=17,78;sd=4;p=0,001;p<.05$). Okul durumunu sormak için ailesi okula yılda bir defa gelen öğrencilerin % 14,5'i bir defa, % 4,1'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 81,4'ü okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Ailesi okula yılda birkaç defa gelen öğrencilerin % 7,8'i bir defa, % 6'sı birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 86,1'i okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Ailesi okula hiç gelmeyen öğrencilerin ise % 14,5'i bir defa, % 13,3'ü birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 72,3'ü okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Tablo 14 incelendiğinde, okulu bırakmayı bir defa düşünmüş öğrencilerin % 14,5'inin ailesi yılda bir defa okula öğrencinin durumunu sormaya gelirken yılda birkaç defa gelenlerde bu oranın neredeyse yarıya(7,8) düştüğü görülmüştür.

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNDE OKULU BIRAKMA.....

Tablo 15.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bırakma Eğilimlerinin Aile Baskısı Düzeyine Göre Dağılımı

Ailenizin size yönelik baskısı var mı?	Şimdi ya da geçmişte okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?			Toplam	
	Evet bir defa	Evet birkaç defa	Hayır hiç		
Evet çok fazla	f	15	12	60	87
	%	17,2	13,8	69,0	100,0
		17,6	21,8	8,2	10,0
Biraz baskısı var	f	37	25	323	385
	%	9,6	6,5	83,9	100,0
		43,5	45,5	44,4	44,4
Hiç baskısı yok	f	33	18	345	396
	%	8,3	4,5	87,1	100,0
		38,8	32,7	47,4	45,6
Toplam		85	55	728	868
		9,8	6,3	83,9	100,0
		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=18,26;sd=4;p=0,001;p<.05$

Tablo 15'deki bulgular, öğrencilerin okulu bırakma eğilimleri ile aile baskısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($\chi^2=18,26;sd=4;p=0,001;p<.05$). Buna göre ailesinden çok fazla baskı gören öğrencilerin % 17,2'si bir defa, % 13,8'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 69'u okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Ailesinden biraz baskı görenlerin ise % 9,6'sı bir defa, % 6,5'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 83,9'u okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Ailesinden hiç baskı görmeyenlerin ise % 8,3'ü bir defa, % 4,5'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 87,1'i okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir.. Bu sonuçlar aile baskısı arttıkça çocukların okulu bırakma eğilimlerinin de belirgin biçimde arttığını göstermektedir.

Tablo 16.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okulu Bırakma Eğilimlerinin Ailede Yaygın Olarak Konuşulan Dil Değişkenine Göre Dağılımı

Ailede Yaygın Olarak Konuşulan Dil	Şimdi ya da geçmişte okulu bırakmayı hiç düşündünüz mü?			Toplam	
	Evet bir defa	Evet birkaç defa	Hayır hiç		
Türkçe	f	29	15	346	390
	%	7,4	3,8	88,7	100,0
Kürtçe	f	34,1	27,3	47,5	44,9
	%	11,0	6,8	82,2	100,0
Arapça	f	34	21	254	309
	%	40,0	38,2	34,9	35,6
Diğer	f	21	19	119	159
	%	13,2	11,9	74,8	100,0
Toplam	f	24,7	34,5	16,3	18,3
	%	1	0	9	10
Toplam	f	10,0	0,0	90,0	100,0
	%	1,2	0,0	1,2	1,2
Toplam	f	85	55	728	868
	%	9,8	6,3	83,9	100,0
		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=19,81;sd=6;p=0,003;p<0,05$

Tablo 16'deki bulgular, etnik köken ile okulu bırakma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir ($\chi^2=19,81;sd=6;p=0,003;p<0,05$). Örneğin ailesinde en yaygın olarak Türkçe konuşulan öğrencilerin % 7,4'ü bir defa, % 3,8'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 88,7'si okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Ailesinde Kürtçe konuşulan öğrencilerin ise % 11'i bir defa, % 6,8'i birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 82,2'si okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Öte yandan ailesinde Arapça konuşulan öğrencilerin % 13,2'si bir defa, % 11,9'u birkaç defa okulu bırakmayı düşünürken; % 74,8'i okulu bırakmayı hiç düşünmemiştir. Tablo 16 incelendiğinde, okulu birkaç defa bırakmayı düşünmüş öğrencilerin % 3,8'inin ailesinde Türkçe konuşulduğu, % 6,8'inde Kürtçe konuşulduğu ve % 11,9'unda Arapça konuşulduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

4. TARTIŞMA

Şanlıurfa ili merkezindeki ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde okulu bırakma eğilimi ve nedenlerini incelemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada, ilköğretim ikinci kademe öğrencileri arasında genel olarak %16,1 oranında okulu bırakma eğilimi saptanmıştır. Zorunlu eğitim basamağı için bu oran oldukça yüksek bulunmuştur. Esasen bu sonuçlar Şimşek'in (2010) yakın zamanda Bölgede yaptığı bir araştırmanın sonuçlarıyla da benzerlik göstermiştir. Söz konusu araştırmada, Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki lise öğrencilerinin genel olarak %17'sinin, (Şanlıurfa'da %15,4) herhangi bir sebeple, okulu bırakma eğiliminde oldukları saptaması yapılmıştır. Öte yandan AÇEV (2006) tarafından yapılan bir başka araştırmaya göre de ilköğretim kademesinde göz ardı edilemeyecek düzeyde okul terki yaşanmaktadır. Bu araştırmaya göre sekiz yıllık zorunlu eğitimin başladığı 1997-1998 öğretim yılında kayıtlı öğrencilerin sayısında ilk mezunlarını verdiği 2004-2005 öğretim yılında %14,78 bir azalma ortaya çıkmıştır. Bir başka ifadeyle 1998 - 2005 yılları arasında toplam 436.614 çocuk ilköğretim diplomasına sahip olmadan hayata atılmıştır. Başka bir araştırma sonucuna göre 2008-2009 öğretim yılında % 96,5 olarak gerçekleşen ilköğretim çağ nüfusu içindeki okula kayıtlılık oranı, 2009-2010'da % 98,2'ye yükselmiş; ancak kayıt oranlarındaki bu artışa rağmen, devamsızlık oranı kızlarda % 2,9'dan %4,2'ye, erkeklerde ise % 3,5'den % 4,4'e çıkmıştır. En çok devamsızlık yapılan illere bakıldığında Şanlıurfa % 13,2'lik oranıyla Ağrı'dan sonra (%14,4) ikinci sırada yer almıştır (Eğitimi İzleme Raporu, 2009). Gerek okulu bırakma eğilimindeki yüksek oranlar ve gerekse devamsızlık konusundaki bu artışın okul terkine ne ölçüde yansıdığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak bir önceki yıl (2010), Şanlıurfa Valiliği tarafından ildeki tüm ilköğretim okullarına gönderilen bir yazıyla, okuldan ayrılan öğrencilerin tespitine ilişkin olarak yapılan bir çalışmada, %5 civarında bir öğrenci kitlesinin çeşitli sebeplerle okuldan ayrıldıkları belirlenmiştir. Henüz yayınlanmayan bu çalışmaya göre okuldan ayrılmada özellikle mevsimlik işçi ailelerinin rolü çok büyüktür. Yine bu çalışmada okuldan ayrılan öğrencilerin önemli bir kısmının Şanlıurfa il merkezindeki kenar mahalle okullarından gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçları okulu bırakma eğiliminin *kişisel etkenler*, *sosyal çevre etkenleri*, *okul etkenleri* ve *aile etkenleri* olmak üzere birçok faktöre bağlı olarak geliştiğini göstermektedir. Araştırmada elde edilen *kişisel* faktörlere ilişkin sonuçlara bakıldığında; cinsiyetin okulu bırakma eğilimi açısından farklılık yaratan önemli bir etken olduğu görülmektedir. Buna göre birkaç kez okulu bırakmayı düşünmüş erkek öğrencilerin okulu bırakma eğilimleri (%9.1), kız öğrencilere kıyasla (%3.9) iki kattan daha fazladır. Bir başka araştırmada da erkek öğrencilerin kızlara oranla daha fazla okulu terk ettikleri bulunmuştur (Uysal ve Şahin, 2007). Yakın zamanda Şimşek (2010) tarafından yapılan bir diğer araştırmada lise öğrencileri arasındaki okulu bırakma eğilimi kızlarda %12.4 iken, erkeklerde neredeyse iki katı (%22.05) olarak tespit edilmiştir. Kızların daha az oranda okulu bırakmayı düşünmelerinde, son yıllarda kız çocuklarının

okullaşması için yürütülen kampanyaların etkisi yanında, bölgedeki kız öğrencilerin okuma istekleri ve eğitime verdikleri önemle de izah edilebilir.

Kişisel etkenlere ilişkin önemli bir diğer sonuç, rahatsız edici tutum ve davranışlara sahip olan ve okul süreçlerine uyum sağlayamayan öğrencilerin yüksek oranda okulu bırakma eğilimine sahip olduğunun saptanmasıdır. Örneğin şiddete karışma ile okulu bırakma eğilimi arasında anlamlı bir ilişkinin saptandığı araştırma sonucuna göre, gerek arkadaşlarına gerekse aile bireylerine yönelik olarak şiddete başvuran öğrencilerin okulu bırakma eğilimi bakımından önemli bir potansiyel oluşturduğu görülmektedir. Öte yandan arkadaşlarına birden fazla sayıda şiddet uygulayan öğrencilerden birkaç defa okulu bırakmayı düşünenlerin oranının (%11.2) şiddete hiç karışmayanlara (%5.2) kıyasla yarı yarıya daha az olduğu görülmektedir. Benzer bir sonuç aile bireylerine yönelik şiddet davranışlarında ortaya çıkmaktadır. Ailesindeki bireylere yönelik şiddete başvuranlarda birkaç defa okulu bırakmayı düşünenlerin oranı (11.9), aile bireylerine şiddet uygulamayanlardan (%5.6) iki kat daha fazla çıkmıştır. Okulda kavgaya karışanlarda da durum değişmemekte; birkaç defa kavgaya karışan öğrenciler (11.6) kavgaya hiç karışmayanlara (4.6) göre en az üç kat daha fazla okulu birkaç defa bırakmayı düşünmektedirler. Bu sonuçlar, kişisel etkenlerin okul terkinde önemli olduğunu ileri süren Genel Uyumsuzluk Kuramının savlarını desteklemektedir. Nitekim Battin-Pearson ve Ark., (2000) da suç işleyen, uyuşturucu ve sigara kullanan, arkadaşlarına veya başkalarına şiddet uygulayan öğrencilerin okul terkinde başı çektiklerini bulmuşlardır. Gerek bu araştırma ve gerekse diğer araştırma bulguları dikkate alındığında, okullarda şiddetin önlenmesinin okul terkinin azaltılması açısından önemli bir görev olduğu sonucuna ulaşılabılır. Bu sonuçlar aynı zamanda rehber öğretmenlere büyük görevler düştüğüne işaret etmektedir. Zira gerek öğrencilerin akademik başarılarının artırılmasında ve gerekse okula devamın sağlanmasında rehber öğretmenler daha fazla katkı sunabilirler. Bu kapsamda rehber öğretmenler, okulu bırakma riski olan öğrencilerin tespitinde, izlenmesinde ve gerektiğinde bu öğrencilere müdahale etmede yeni stratejiler geliştirebilirler. Rehber öğretmenler okul terkinin yoğunlaştığı ergenlik döneminde öğrencileri okuldan uzaklaştıran kişisel ve çevresel faktörlerin olumsuz etkilerinden kurtarmaya yönelik önlemler alabilirler.

Araştırmada ortaya çıkan bir diğer önemli sonuç, *sosyal çevre* etkenlerinin okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisidir. Buna göre, sosyal çevreden dışlanma, okulu bırakma eğilimi olan, okulu bırakmış ve okul başarısı zayıf öğrencilerle yakın arkadaşlık kurma okulu bırakma riskini belirgin biçimde arttırmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre arkadaşları tarafından çoğu zaman dışlandığını söyleyenlerin okulu bırakma eğilimi (%20.3) bazen dışlandığını söyleyenlerden (%7.1) yaklaşık üç kat, hiç dışlanmadığını söyleyenlerden (%3.6) ise yaklaşık altı kat daha fazladır. Sosyal çevre etkenlerine ilişkin olarak ortaya çıkan önemli bir diğer sonuç ise, okuldan ayrılan ya da ayrılmayı düşünenlerle arkadaşlık kurmanın okulu bırakma eğilimini körüklemesidir. Buna göre arkadaşları arasında okulu bırakma eğilimi olanlar ya da okulu bırakanların bulunması durumunda okulu bırakma eğilimi belirgin biçimde artmaktadır. Örneğin yakın arkadaşları arasında okulu bırakmayı düşünenlerdeki okulu bırakma eğilimi (%8.7) bu tür arka-

daşları olmayanlara (%4.9) göre yaklaşık iki kat daha fazla çıkmıştır. Okulu bırakmış yakın arkadaşına sahip olma durumunda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Yakın arkadaşın akademik başarısı da okulu bırakma eğiliminde etkili olan bir diğer sosyal çevre faktörüdür. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre, okulu bırakmayı birkaç defa düşünenler içerisinde yakın arkadaşlarının genel akademik başarısı zayıf diyenlerin (%16.1) oranı, orta düzeyde olanlara kıyasla (%6.8) iki buçuk kat, iyi diyenlere (%2.3) kıyasla ise tam yedi kat daha fazladır. Akran gruplarının diğer öğrencilerin davranış ve gelişimleri üzerindeki etkisine işaret eden bu sonuçlar, Uyumsuz Grup Üyeliği Kuramının görüşleriyle paralellik göstermektedir. Zira bu kurama göre yakın arkadaş çevresinde okulu bırakma hikayesinin olup olmaması, bu konu hakkındaki düşünceleri ve akademik başarıları onların okulu bırakma eğilimlerinde belirgin bir etkiye sahiptir (Battin-Pearson ve Ark., 2000).

Araştırma sonuçları, bazı *okul* etkenlerinin de öğrencilerin okulu bırakma eğilimleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Buna göre okulu bırakma eğilimini arttıran okul etkenleri arasında okuldan, öğretmenlerden ve yöneticilerden memnuniyetsizlik, öğretmen ve yöneticilerden gerekli yardım ve desteği bulamama ve okul ortamında görülen kural dışı davranışların çokluğudur. Buna göre öğrencilerin okuldan memnuniyet düzeyi azaldıkça okulu bırakma eğilimleri de belirgin biçimde artmaktadır. Benzer şekilde okuldaki idareci ve öğretmenlerin öğrencilerle ilgilenme dereceleri azaldıkça öğrencilerin okulu bırakma eğilimleri belirgin biçimde artmaktadır. Örneğin birkaç defa okulu bırakmayı düşünenler içerisinde okuldan *hiç memnun olmayanların* oranı (%18.5), *kısmen memnun* olanlara (% 6.1) kıyasla üç kat, *çok memnun* olanlara (%3.0) kıyasla tam altı kat daha fazladır. Okul yöneticisi ve öğretmenlerden memnuniyet ve bunların öğrencilerin sorunlarıyla yakından ilgilenme durumlarına ilişkin görüşlerde de benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bir başka araştırmaya göre de eğitim sisteminde ve okuldan memnuniyet düzeyi, okulu bırakma eğilimini etkilemekte; sistemden ve okuldan memnuniyet arttıkça okulu bırakma eğilimi azalmaktadır (Şimşek, 2010). Reyes ve Jason'ın (1993) bulgularına göre öğrencilerin okuldan memnun olmaması, okulu bırakma riskini artırmaktadır. Başka bir araştırmada "*okulu sevmeme*" ve "*öğretmenlerle geçinememe*" en sık okulu bırakma nedeni olarak gösterilmiştir (Rumberger, 1983 Akt: Brewster ve Bowen, 2004). ABD'de yapılan bir diğer araştırmanın sonuçlarına göre de kendini okula ait hissedemeyen öğrencilerin daha az okulu bırakma eğilimi gösterdikleri ortaya çıkmıştır (Christle ve Ark., 2007).

Elde edilen sonuçlara göre, okul terki üzerinde okul ortamından kaynaklanan bir diğer etken okul ortamında karşılaşılan şiddet düzeyidir. Araştırma sonuçları okuldaki şiddet oranı arttıkça öğrencilerin okulu bırakma eğilimlerinin de arttığına işaret etmektedir. Örneğin birden fazla kez okulu bırakmayı düşünenler içerisinde *her zaman* şiddete maruz kaldığını söyleyenlerin oranı (%17.2), *bazen* şiddete maruz kaldığını söyleyenlere (%8.5) göre iki kat, *hiç* şiddete maruz kalmadığını söyleyenlere (%4.8) göre üç buçuk kat daha fazladır.

Bu sonuçlar, okul yöneticileri ve öğretmenlerin öğrencilere yaklaşımı ile okuldaki iklimin okul terki konusunda ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Zira oku-

lun kalitesi, atmosferi ve öğretmenlerin olumlu tutumları, öğrencilerin okula devam etmesine yardımcı olurken, buradaki olumsuzluklar okuldan uzaklaşmalarına yol açmaktadır. Başka bir araştırmada gidilen okulun isteyerek tercih edilmesi, okulda alınan eğitimden memnuniyet, öğretmenlerin öğrenciye yaklaşımı gibi faktörlerin okulu bırakmada etkili olduğu sonucuna varılmıştır (Uysal ve Şahin, 2007). Okul Sosyalleşme Kuramına göre de öğretmenlerin ve okul çalışanlarının ilgisiz, adaletsiz ve cesaret kırıcı davranışları, şiddet içeren okul ortamı, olumsuz okul iklimi ve problemlili davranışlara göz yuman disiplin anlayışı, kuralların belirsiz ve süreksiz olması gibi nedenler, okulu bırakmaya zemin hazırlamaktadır (Battin-Pearson ve Ark., 2000). Amerika Birleşik Devletlerinde 11000 lise öğrencisiyle gerçekleştirilen bir çalışmada, öğretmenlerinden akademik ve duygusal destek gören öğrencilerde okul terkinin %50 oranında azaldığı gözlemlenmiştir (Hupfeld, 2007). Öğrencilerin okula yabancılaşmasını ve bunun sonucunda ortaya çıkan okul terkini önleyecek etkenlerden birisi de öğrencinin ders dışındaki faaliyetlere katılmasıdır. Bu çerçevede, okuldaki faaliyetlere ve özellikle spor faaliyetlerine katılımın okuldaki yabancılaşmayı ve dolayısıyla okuldan ayrılma riskini azalttığı savunulmaktadır (McNeal, 1995).

Araştırmanın ortaya koyduğu bir diğer önemli sonuç, *aile* faktörlerinin okulu bırakma eğilimi üzerindeki etkisidir. Sonuçlara baktığımızda, ailesiyle ilişkisi zayıf olan, ailede baskı gören, eğitimiyle ilgilenilmeyen öğrencilerin daha fazla okulu bırakma eğilimi içersinde oldukları görülmektedir. Örneğin birkaç defa okulu bırakmayı düşünenlerin ailesi ile ilişkisine bakıldığında; ailesiyle ilişkisi *zayıf* olan öğrencilerdeki okulu bırakma oranı (%13.5), *orta* düzeyde olanlara (%7.4) kıyasla yaklaşık iki kat, *çok iyi* olduğunu düşünenlere kıyasla (%5.1) iki buçuk kat daha yüksektir. En az bir defa okulu bırakmayı düşündüm diyenlerde ise bu oran *zayıf* ilişki olanlar ile *iyi* ilişkisi olanlar arasında tam üç kat daha fazla bulunmuştur. Bu sonuçlar “aileden memnuniyet azaldıkça okulu bırakma eğiliminin de belirgin biçimde arttığını” gösteren bir başka araştırma sonucuyla örtüşmektedir. Söz konusu araştırmaya göre ailesinden hiç memnun olmayan her üç lise öğrencisinden birisi okulu bırakmayı düşünmektedir.

Aile etkenleriyle ilgili bir diğer önemli sonuç, öğrencilerin okulu bırakma eğilimleri ile aile baskısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmasıdır. Buna göre, ailesinden *sürekli* baskı görenlerin oranı (%17,2), *kısmen* baskı görenlere (%9,6) kıyasla 1.8 kat, *hiç* baskı görmeyenlere (%8,3) kıyasla tam iki kat daha fazladır. Birden fazla defa okulu bırakmayı düşünenlerde de benzer sonuç görülmektedir. Bu sonuçlar aile ilişkisi zayıfladıkça ve aile baskısı arttıkça, çocukların okulu bırakma eğilimlerinin de belirgin biçimde arttığını ortaya koymaktadır.

Araştırmada, okulu bırakma eğiliminde etkili olduğu saptanan bir diğer *aile* etkeni, ailenin *çocuğunun eğitimiyle ilgilenme* düzeyidir. Başka bir ifadeyle ailelerin çocuklarının durumlarını sormak için okula gelme sıklığı ile okulu bırakma eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Örneğin birden çok sayıda okulu bırakmayı düşünenlere bakıldığında, çoğunun durumunu sormak okula *hiç* gelmeyenlerin oranı (%14,5), yılda *birkaç defa* okulu ziyaret edenlere (%7,8) kıyasla yaklaşık iki kat daha fazladır. En az bir defa okulu bırakmayı düşünenlerde de

durum oransal olarak aynıdır. Bu sonuçlar Şimşek'in (2010) bulgularıyla örtüşmektedir. Bu araştırmada da aile ilgisiyle okulu bırakma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş; çocuğunun eğitimiyle hiç ilgilenmeyen ya da çok az ilgilenen aileden gelen lise öğrencilerinde okulu bırakma isteğinin oldukça yüksek (%30,0- %34,06) olduğu saptanmıştır.

Aile etkenleriyle ilgili bu sonuçlar, öğrencilerin aileleriyle olan ilişkileri zayıfladıkça ve aile okula ilgisiz kaldıkça okulu bırakma eğiliminin belirgin biçimde arttığına işaret etmektedir. Bu sonuçlar, *Zayıf Aile Sosyalleşmesi Kuramının* okulu bırakmada aile etkisinin önemli olduğuna ilişkin görüşleriyle paralellik göstermektedir. Bu kurama göre okul bırakma eğiliminin erken yaşlarda başlamasında, aile geçmişinin belirleyici olduğu; anne veya babanın eğitim seviyesinin düşük olması, öğrenciyi eğitsel açıdan desteklememeleri, eğitsel beklentilerinin düşük olması ve çocukları üzerindeki baskıları okulu bırakmada oldukça etkilidir (Battin-Pearson ve Ark., 2000). Bir başka araştırmada ise okul terkine neden olan ailedeki risk faktörleri; düşük sosyo-ekonomik statüde bulunma, ailenin psikopatolojisi ve aile baskısı şeklinde belirlenmiştir (White ve Kelly, 2010).

Okul terkine aile etkenlerine ilişkin en çarpıcı sonuçlardan bir tanesi *etnik köken* ile okulu bırakma eğilimi arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmuş olmasıdır. Örneğin birkaç defa okulu bırakmayı düşünenlerin, ailede konuşulan dile göre etnik gruplara dağılımına bakıldığında, Türk kökenli olmayan çocuklar aleyhine olumsuz bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Buna göre birkaç defa okulu bırakmayı düşünenler arasında resmi dil Türkçeyi konuşanların oranı %11,2 iken, bu oran Kürtçe konuşanlarda %17,8'e Arapça konuşanlarda ise %25,1'e çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle birden fazla kez okulu bırakmayı düşünen Arap kökenli öğrencilerin oranı Kürt kökenli öğrencilere kıyasla yaklaşık bir buçuk kat, Türklere kıyasla 2.2 kat daha fazladır. Lise öğrencilerini konu alan bir başka araştırmada da okul dışında en yaygın olarak konuşulan dile göre okulu bırakma eğilimi arasında anlamlı farklılıklar bulunmuş; Arapça konuşan lise öğrencilerinde en yüksek (%27,27), resmi dil Türkçeyi konuşanlarda ise en düşük (%15,11) olduğu görülmüştür (Şimşek, 2010). Bu durum, farklı etnik kökenden gelen öğrencilerin daha yüksek oranda okulu bırakma eğiliminde olduklarına işaret eden Battin-Pearson ve arkadaşlarının (2000) *Yapısal Özellikler Kuramını* destekler niteliktedir.

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak yapılan tartışma, okulu bırakmayı etkileyen faktörlerin genel olarak kişisel, sosyal, ailesel ve okuldan kaynaklandığını göstermektedir. Okulu bırakmanın hem bireysel hem de toplumsal açıdan olumsuz sonuçları dikkate alındığında; okulu bırakmanın önlenmesi için öncelikle risk grubu içerisinde yer alan öğrencilerin ayakta kalabilmelerini sağlayan içsel direnç becerilerinin (resiliency skills) artırılması ve yetişkinlerle olumlu ilişkiler kurmalarının sağlanması gerekir. Öte yandan okul yöneticileri ve öğretmenlerin risk grubunda yer alan öğrencilere yönelik desteği de okulu bırakma eğilimindeki öğrencileri yeniden okulda kalmaya ikna edebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Şanlıurfa ili merkezindeki ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde okulu bırakma eğilimi ve nedenlerini incelemek amacıyla gerçekleştirilen araştırma bulguları, okulu bırakma eğiliminin kişisel, sosyal çevre, okul ve aile etkenleri olmak üzere birçok faktöre bağlı olarak geliştiğini göstermektedir. Elde edilen bulgular ışığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Şanlıurfa ili merkezindeki ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde genel olarak % 16,1 oranında okulu bırakma eğilimi saptanmıştır.
- Erkek öğrencilerdeki okulu bırakma eğilimi, kız öğrencilere kıyasla daha yüksektir.
- Aile etkenlerine bağlı olarak, öğrencilerin aileleriyle olan ilişkileri zayıfladıkça veya üzerlerindeki aile baskısı arttıkça okulu bırakma eğilimleri de artmaktadır.
- Aile bireyleri arasında Arapça ve Kürtçe konuşulan öğrencilerde okulu bırakma eğilimi daha yüksektir.
- Şiddet içeren hareketlerde bulunan öğrencilerde okulu bırakma eğilimi oldukça yüksek bulunmuştur.
- Sosyal çevre etkenlerine bağlı olarak, yakın arkadaşları arasında okulu bırakmayı düşünen ve genel okul başarısı düşük yakın arkadaşı bulunan öğrencilerin okulu bırakma eğilimlerinin diğerlerine kıyasla anlamlı biçimde daha yüksek olduğu bulunmuştur.
- Okul etkenlerine bağlı olarak öğrencilerin okuldan memnuniyet dereceleri, okuldaki idareci ve öğretmenlerden memnuniyet dereceleri, okuldaki idareci ve öğretmenlerin öğrencilerle ilgilenme dereceleri azaldıkça öğrencilerin okulu bırakma eğilimleri de belirgin biçimde artmaktadır.
- Okul etkenlerine bağlı olarak okuldaki şiddet oranı arttıkça öğrencilerin de okulu bırakma eğilimleri artmaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerin yapılması uygun bulunmuştur:

1. Genel olarak yüksek bulunan okulu bırakma eğiliminin azaltılmasına ilişkin uzun süreli eğitim politikalarının geliştirilmesi ve uzman desteğiyle bu oranın azaltılmasına yönelik uygulamaların yapılması gerekmektedir. Örneğin bu kapsamda sıkı devam takip uygulamaları ve okulu bırakma eğilimindeki öğrencilere yönelik özel rehberlik hizmeti verilerek okulu bırakma eğilimleri azaltılabilir.

2. Okul yöneticileri ve öğretmenlerin okul terkinde önemli rol oynadıklarına ilişkin araştırma sonuçları dikkate alındığında, öğrenciyi okuldan uzaklaştıracak olumsuz davranışlardan kaçınılması ve öğrencileri okula bağlayacak olumlu okul iklimi oluşturulması yoluna gidilebilir. Bu kapsamda öğrencilerin eğitsel kulüp çalışmalarına katılımının teşvik edilmesi, akran öğreticiliği, alternatif okul programları gibi uygulamalarla okula bağlılıkları artırılabilir.

3. Okul terkinde ilişkin benzer çalışmalar, Şanlıurfa'nın diğer ilçelerinde ve hatta Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan diğer illerde de yapılarak sonuçlar karşılaştırılabilir.

KAYNAKLAR

- AÇEV (2006). *Türkiye’de ilköğretim okullarında okulu terk ve izlenmesi ile önlenmesine yönelik politikalar*; (Hazırlayanlar: Gökşen, F., Cemalcılar, Z., Gülselel, F.), İstanbul.
- Archambault, I., Janosz, M., Morizot, J. & Pagani, L. (2009). Adolescent Behavioral, Affective, and Cognitive Engagement in School: Relationship to Dropout. *J School Health*, 79: 408-415.
- Balcı, A. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Battin-Pearson, S., Newcomb, M.D., Abbott, R.D., Hill, K. G., catalano, R. F., & Hawkins, J. D. (2000). Predictors of Early High School Dropout. A Test of Five Theories. *Journal of Educational Psychology*, 92 (3), 568-582.
- Beekhoven S. & Dekkers H. (2005). Early School Leaving In The Lower Vocational Track. *Adolescence*, Vol. 40, No. 157.
- Browna, T. M. & Rodriguez, L. F. (2009). School And The Co-Construction Of Dropout. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, Vol. 22, No. 2, 221-242.
- Christle, C. A., Jolivette, K. & Nelson, C. M. (2007). School Characteristics Related to High School Dropout Rates. *Remedial and Special Education*. Volume 28, Number 6, November/December: 325-339.
- Davis, K. S. & Dupper, D. R. (2004). Student-Teacher Relationships: An Overlooked Factor in School Dropout. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, Vol. 9, No. 1/2, 179-193.
- Dekkers, H. & Claassen, A. (2001). Dropouts- Disadventeged By Defination? A Study of The Perspective of Early School Leavers. *Studies in Educational Evaluation*, 27, 341-354.
- Diyu, X. (2001). Investigation and Discussion on the Problem of Primary and Secondary School Dropouts in Poor Areas. *Chinese Education and Society*, Vol. 33, No. 5, September/October: 49-58.
- Doll, B. & Hess, R.S. (2001). Trough A New Lens: Contemporary Psychological Prespectives on School Completion and Dropping out of High School. *School Psychology Quarterly*, 16 (4), 351-356.
- Eğitimi İzleme Raporu, Basın Paketi (2009). Eğitim Reformu Girişimi, Erişim: 12.05.2011. <http://www.daplatform.com/images/ERG.pdf>
- Farahati, F., Marcotte, D. E. & Wilcox-Gök, V. (2003). The Effects Of Parents’ Psychiatric Disorders On Children’s High School Dropout. *Economics of Education Review*, 22, 167-178.

High School Dropout and Completion Rates in the United States: (2007). Compendium Report, *Department Of Education, National Center for Educational Statistic*, , IES 2009-064.

Hupfeld, K. (2007). Resiliency Skills and Dropout Prevention. *Success Highways*, published by Scholar Centric.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu. (1961). Erişim: 06.05.2011, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html>

Karakaya, İ. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kronick, R.F. (1994). The Imperative of Dealing With Dropouts: Theory, Practice and Reform. *Education*, 114 (4), 530-538.

Pagani, L. S., Vitaro, F., Tremblay, R. E. & McDuff, P. (2008). When Predictions Fail: The Case of Unexpected Pathways Toward High School Dropout. *Journal of Social Issues*, Vol. 64, No. 1, pp. 175-193.

Mau, Wei-Cheng. (1995). "Educational Planning and Academic Achievement of Middle School Students: A Racial and Cultural Comparison." *Journal of Counseling & Development*, 73, S.5, ss.518-526.

McNeal, R. B. (1995). "Extracurricular activities and high school dropouts", *Sociology of Education*, 68, 62–81.

Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). Erişim: 06.05.2011: <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>

Okçabol, R., Ural, O. & Erkin, E. (2010). Examining School Related Factors Leading to Dropout Through Children's Conceptions and Experiences: Development of a Scale for Attitudes Towards Elementary School. *Australian Journal of Guidance & Counselling*, Volume 20, Number 1, pp. 109–118.

Peraita, C., & Pastor, M. (2000). The Primary School Dropout in Spain: The Influence of Family Background and Labor Market Conditions. *Education Economics*, Vol. 8, No.2.

Şimşek, H., (2010). *Güneydoğu anadolu bölgesindeki lise öğrencilerinin sosyal bütünleşme düzeyleri ve gelecek beklentileri*. 109K300 Nolu Proje Raporu, Tübitak: Ankara

Uysal, A., & Şahin, Y. (2007, 5-7 Eylül). "Ortaöğretimde Okulu Bırakma Olgusunu Tetikleyen Yapısal/Çevresel Faktörler", 16. *Eğitim Bilimleri Kongresi, Osmangazi Üniversitesi, Tokat- Türkiye*.

Uysal, A. (2008). Okulu Bırakma Sorunu Üzerine Tartışmalar: Çevresel Faktörler. *Milli Eğitim*, Sayı 178.

White, W. S., & Kelly F. D., (2010). The School Counselor's Role in School Dropout Prevention, *Journal of Counseling & Development*. Volume 88. (2), 227-235.